

Polemiikkia kaupunki- ja maapolitiikan uusliberalisaatiosta

Jani Vuolteenaho

Hyötyläinen, Mika (2019). *Divided by Policy. Urban Inequality in Finland*. Publication of the Faculty of Social Sciences 110. Helsinki: Unigrafia.

Mika Hyötyläisen väitöskirjan ydintä ovat maakysymyksiin pureutuvat analyysit suomalaisissakin kaupungeissa viime vuosikymmeninä toteutuneesta poliittisideologista muutoksesta. Edesmenneen Anne Hailan oppilaana Hyötyläisen *Divided by Policy* ammentaa rakenneorientoituneesta ja maankäytön taloudellisiin, sosiaalisiin ja eettisiin ulottuvuuksiin keskittyvästä kaupunkitutkimustraditiosta. Hyötyläinen asemoi väitöskirjansa vasta-argumentiksi tutkimuksille, joissa urbaani polarisaatiokehitys on tulkittu ”politiikan tuolla puolen” tapahtuvaksi, yksilöiden asuntomarkkinavalintojen ja muuttopäätösten tulokseksi. Poleemisesti hän kutsuu tätä tulkintalinjaa segregaatiotutkimuksemme ”ortodoksiaksi”, jota erityisesti Mari Vaattovaaran, Matti Kortteisen ja heidän tutkimusryhmiensä runsaasti medianäkyvyyttä etenkin *Helsingin Sanomissa* saaneet tutkimukset edustavat. Kritiikin kohteena on tutkimusote, jossa keskeistä on ollut eksaktisti kartoittaa, *missä* kaupunkitilallista eriytymistä tapahtuu, ei niinkään tutkia ja pohtia eriarvoistumista *selittäviä* laajempia prosesseja.

Väitöskirjan esittämä vastateesi on, että uusliberaali käänne on merkinnyt murrosta suomalaisen kaupunki-, asunto- ja kiinteistöpolitiikan ohjausmekanismeissa, käytänteissä sekä aiheuttanut eriarvoistumista ja asuinalueiden stigmatisaatiota. Muuttuneessa politiikka- ja asenneilmapiirissä kaupunkien taloudellisen kilpailukyvyyn vahvistamista investointien, yritysten houkuttelemisen ja markkinoinnin kautta on priorisoitu. Hyvinvointivalttiolisten

instrumenttien osittaisesta säilymisestä huolimatta urbaanin eriarvoistumisen ehkäiseminen on jäänyt toisarvoiseksi tavoitteeksi. Asunto- ja maapolitiikan uusilla periaatteilla ja välineillä on tuotettu jakolinjoja menestyvien ja investointien ulkopuolelle jääneiden alueiden välille. Kuten Hyötyläinen sekä väitöskirjan johdannossa että sen päättävässä *Sosiologia*-lehden ”Poverty of Theory in Finnish Segregation Research” -artikkelissa alleviivaa, segregaatiotutkijat ovat lyöneet vettä samaan myllyyn kielikuvilla tiettyjen asuin ympäristöjen alihityksen syövereistä, negatiivisista naapurustovaikutuksista ja turvautumalla segregatiota segregatiolla selitettäviin kehäpäätelmiin. Kuten aiemmissakin kritiikeissä on todettu (esim. Vuolteenaho, 2002), tutkijat ovat näin myötävaikuttaneet eriarvoistumisen uhrien syyllistämiseen ja samalla oikeuttaneet polarisaatiota syventävää kaupunkipolitiikkaa. Hyötyläisen väitöskirja keskittyy liiaksikin kritisoimaan lähinnä pääkaupunkiseudulla tehdyn segregaatiotutkimuksen lähtökohtia. Tämän takia *Divided by Policy* antaa harmillisen yksipuolisen kuvan suomalaiskaupunkeja ja -asuinalueita viime vuosikymmeninä käsitelystä eriarvoistumistutkimuksesta (esim. Pekonen, 1998; Karjalainen & Seppänen, 1998; Rasinkangas, 2013; Wallin, 2014).

Nippuväitöskirjan vahvimma päästä on suomeksi kirjoitettu ja englanniksi käännetty *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden artikkeli ”Uusliberaali kaupunkipolitiikka ja kuntien maankäyttö”. Siinä Hyötyläinen (2015) tarkastelee vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) sekä julkisorganisaatioiden yhtiöittämisen vaikutuksia Helsingissä, Tampereella ja Turussa. Viisaasti Hyötyläinen tarkastelee puoluepolitiikan sijasta laajempia politiikkayhteyksiä. Valtion ja kuntien uuden maa- ja kiinteistöpolitiikan toimintamallit on lainattu yritysmaailmasta. Maanmyynnistä ja -vuokrauksesta mahdollisimman korkeaan hintaan on tullut kunnille ja niiden tilakeskuksille fiskaalinen instrumentti. Maankäyttö-sopimuksia on käytetty lähinnä yritysten toiveiden toteuttamiseksi. Valtio on elvyttänyt kovan rahan asuntotuotantoa. Osin halvan korkotason takia suuria rakennusyhtiöitä ei ole kiinnostanut ARA-tuotanto. Samanaikaisesti MRL:n valitusoikeuskäytäntö on useissa tapauksissa toiminut yksityisomaisuuden puolustamiseksi yhteistä etua vastaan. Tutkimuskaupungeissa kohtuuhintaisen asunon tuotanto on hidastunut syistä, joita Hyötyläinen ansiokkaasti erittelee yrityskaupunki- ja kasvukoneteorioihin (*entrepreneurial city, growth machine*) ja viranhaltijahaastatteluihin tukeutuen.

Anne Hailan kanssa kirjoitettu *Geoforum*-lehden yhteisartikkeli valaisee eteläisen Helsingin paraatipaikalle rakennetun Eiranrannan syntytarinaa ja sitä pohjustanutta maanmyyntiopeeraatiota vuonna 2005 (Hyötyläinen & Haila, 2018). Myös tässä artikkelissa kehystarina on, etteivät kuntien kiinteistöomaisuuksien yhtiöittäminen tai valtion omistuksien siirto markkinaperiaatteella toimivien

liikelaitoksille (esim. Senaatti-kiinteistöt) ja yrityksille (esim. Sponda, jonka tätä kirjoittaessa omistaa velkapääomalla maailmanlaajuisesti operoiva yhdysvaltalainen Blackstone) ole olleet irrallisia tapahtumia, vaan osa laajempaa politiikkamurrosta. ”Yritysmäisen julkisen kiinteistöpolitiikan” kannattajat tyypillisesti puolustavat julkisen maaomaisuuden myyntiä ja maanvuokratulojen maksimointia julkisen budjetin säästöillä, maankäytön tehokkuuden lisäämisellä, kustannusten läpinäkyvyydellä sekä aikaansaadulla kaupunkitilan ja asuinalueiden positiivisella erilaistumisella. Helsingissä rantatonttien ottamista ”arvoa” tuottavaan käyttöön ajoi voimaperäisesti apulaiskaupunginjohdaja, Maailmanpankin johtokunnassakin aiemmin vaikuttanut Pekka Korpinen. Erään haastatellun kiinteistölautakunnan jäsenen mukaan yksi suostuttelukeino tonttikauppojen hyväksymiselle oli syötti, että mikäli angloamerikkalaisille yrityksille ei sallita maanomistusta, nämä välttävät investointeja kaupunkiin. Lobbaus upposi kunnallispäätäjiin: vain yksi kaupunginvaltuuston jäsen vastusti Eiranrannan tonttien myyntiä, eivätkä kiinteistölautakunnan eri puolueita edustaneet jäsenet nähneet eliitille suunnatussa projektissa eriarvoisuutta lisääviä tai periaatteellisia haittapuolia. Artikkelisi sisältää terävästi kontekstualisoituja näkökulmia kaupunkipolitiikan uusliberalisaatioon. Miinuspuolena on, että Hyötyläinen ja Haila eivät lainkaan vertaa Eiranrannan tapausta Helsingin muihin ja laajempiin projekteihin, kuten tiettyjä yhtäläisyyksiä sisältäneeseen Aurinkolahteen (Haila, 2005) tai puhdasoppisemman uusliberalisaation sijasta sosiaalisen sekoittamisen periaatteita jatkaviin Kalasataman ja Jätkäsaaren kaupunki uudistuskohteisiin.

ACME: An International Journal for Critical Geographies -lehdessä hiljattain ilmestyneessä artikkelissa ”Not for normal people’: The specialization of social rental housing” Hyötyläisen (2020) tarkastelujen kohteena on suomalaisen asuntopolitiikan historia ja uudemmat tuulet erityisesti vuoden 2004 jälkeen, jolloin laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi tuli voimaan. Osassa artikkeleja Hyötyläinen on vahvoilla omassa leipälajissaan, maa- ja asuntopolitiikan analyysissa. Toisaalta tekstissä on vähemmän vakuuttavia osuuksia ja kyseenalaisia historiallisia taustoituksia. Erityisesti huomio ”vammaisten, iäkkäiden ja köyhien” kohtelusta Suomessa ennen 1900-luvun alkuvuosikymmeniä ”homogeenisena ryhmänä” on hämmäntävä (esim. Bauman, 1998; Haatanen, 2017). Erityisryhmille suunnatun asuntotuotannon ylipitkä pohdinta ”toiseuden” tuottamisena taas vaikuttaa ekskursiolta poststrukturalistiseen tutkimusotteeseen. Anne Haila tokaisi joskus harjoittavansa ”poliittisen taloustieteen tutkimusta, ei kulttuuritutkimusta” – Hyötyläisen olisi kannattanut noudattaa samaa linjausta. Vakuuttavampi on artikkelin jälkipuolen analyysi asuntomarkkinakyvyttömiksi määritellyille erityisryhmille suunnatun sosiaali-

sen asuntotuotannon ylikorostuneesta asemasta ”normaalin” kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon kustannuksella ja järjestelmän mahdollistamasta keinottelusta lakipykälillä. ”Spesialisoitunut” asuntotuotantotukijärjestelmä, jossa ARA ja kunnat toimivat verovaroin tuetun rakentamisen portinvartijoina ja jossa ”yhteishyödyllisiksi” määriteltyjen asuntotuottajien rooli on keskeinen, avaa kiinnostavia näköaloja uusliberaalin poliittisen käänteen hyvinvointivaltiolisiin polkuriippuvuuksiin. Suomessa ja muualla paitsi varsinaiset kiinteistöalan toimijat, myös etenkin hoiva-alan yritysajat ovat investoineet yritysostoihin ja kiinteistöomaisuuteen osaltaan investointitukien ohjaamina (Harrington ym., 2017). Kuten Hyötyläinen toteaa, moniulotteinen ilmiö kaipaa lisätutkimusta.

Uusliberaalin käänteen myötä julkisen omaisuuden hallintaa on toteutettu markkinaorientoituneesti usein vain organisaation omaa ja priorisoitujen asiakasryhmien etua silmällä pitäen eikä toimien kokonaisvaikutuksia arvioiden. Urbanin eriarvoisuuden tutkimuksissa jää usein sivuhuomioksi, että asuinalueiden leimautumisen yleisesti ratkaiseva tekijä on omistajien haluttomuus ylläpitää kiinteistöjen ja asuinympäristön kuntoa. *Divided by Policy* alleviivaa rakenteellisia prosesseja urbanin eriarvoisuuden ja alueiden stigmatisoinnin taustalla. Hyötyläisen väitöstutkimus ei ole nykysuomalaisen urbanin polarisaation kokonaisesitys tai -selitys, mutta se on tärkeä avaus monipuolista ja syventää keskustelua kaupunkikehityksen ongelmista.

KIRJALLISUUS

- Bauman, Z. (1998). *Work, consumerism and the new poor*. Buckingham: Open University Press.
- Haatanen, P. (2017). *Suomen maalaisköyhälistö – Tutkimusten ja kaunokirjallisuuden valossa*. Helsinki: Into.
- Haila, Anne (2005). Kahvinpaahtaja kaupunkisuunnittelijana. Teoksessa Bäcklund, Pia & Schulman, Harry (toim.): *Suunnittelun kumppanuudet. Tapaus Vuosaari*, 28–48. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Harrington, C., Jacobsen, F.F., Panos, J., Pollock, A., Sutaria, S. & Szebehely, M. (2017). Marketization in long-term care: A cross-country comparison of large for-profit nursing home chains. *Health Services Insights*, 10, 1–23.
- Hyötyläinen, M. (2015). Uusliberaali kaupunkipolitiikka ja kuntien maankäyttö. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(6), 625–634.
- Hyötyläinen, M. & A. Haila. (2018). Entrepreneurial public real estate policy: The Case of Eiranranta, Helsinki. *Geoforum*, 89, 137–144.
- Hyötyläinen, M. (2020). ”Not for normal people”: The specialization of social rental housing in Finland. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 19(2), 545–566.
- Karjalainen, P. & Seppänen, M. (1998). Köyhyys, työttömyys ja asuinympäristö. *Yhteiskuntasuunnittelu*, 36(2), 43–59.
- Pekonen, K. (1998). *Politiikka suomalaisessa betonilähiössä*. Jyväskylä: SoPhi.
- Rasinkangas, J. (2013). *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Vuolteenaho, J. (2002). Urbanin syövereissä? Työttömyys, asumalähiö ja kaupunkiarjen tilallinen käytäntö. *Janus*, 10(3), 193–216.
- Wallin, A. (2014). Ikääntyvä kerrostalolähiö ja sen eläkeläisnaiset. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79(5), 509–520.